

Jak je snad vidět i z našeho přehledu, jednotlivé články směřují k různému publiku, a byť jsou napsány se střídavým úspěchem, lze – také pro tuto tematickou různorodost – celkem říct, že celek je vcelku podařený.

Bohumil Vykypěl
(vykypel@iach.cz)

Muriel Norde: Degrammaticalization. Oxford: Oxford University Press 2009. XVIII + 270 s. ISBN 978–0–19–920793–0. 24,99 £ (paperback)

Jednou z důležitých tezí teorie gramatikalizace je tvrzení, že proces gramatikalizace je jednostranný, tzn. že jednou gramatikalizovaný element už se nemůže znovu stát lexikálním elementem, ba ani se nemůže stát „lexikálnějším“. Tato teze přirozeně vyvolala kontroverzi a bylo poukazováno na různé protipříklady, jednosměrnost gramatikalizace popírající. Soustavněji a komplexněji nicméně téma degramatikalizace zatím pojednáno nebylo, a zájemci o gramatikalizační zkoumání tak se zájmem sáhnou po loni vyšlé knize, o které zde chceme podat zprávu.

Autorka, profesorka skandinávských jazyků a literatur na Univerzitě v Groningen, svou monografii rozdělila do následující kapitol. V první kapitole (*Introduction*; s. 1–47), obsáhlém úvodě k celé práci, se nejdříve krátce představuje problém degramatikalizace a načrtává se obsahový rozvrh pojednání o něm a pak se dlouze diskutuje o definici a vzájemném vymezení degramatikalizace, lexikalizace a gramatikalizace; úvod je tak zároveň významným příspěvkem pro gramatikalizační bádání vůbec. Druhá kapitola (*Unidirectionality*; s. 48–105) přináší souhrnné pojednání o konceptu jednosměrnosti v gramatikalizačních procesech; autorka líčí dosavadní diskusi na toto téma, ukazuje, že jednosměrnost sice není univerzální, ale přece jen výrazně převažující tendence, a probírá různá vysvětlení této skutečnosti. V třetí kapitole (*Defining degrammaticalization*; s. 106–134) se po shrnutí dosavadních názorů nově vymezuje pojem degramatikalizace a definují se tři základní druhy degramatikalizačních procesů; ty se pak podrobněji probírají a na konkrétních příkladech ilustrují v kapitolách následujících. Nejdříve se tedy ve čtvrté kapitole (*Degrammation*; s. 135–151) vykládá „degramace“, tj. změna pomocného slova ve slovo plnovýznamové. Nato pátá kapitola (*Deinflectionalization*; s. 152–185) pojednává o „deinflekcionalizaci“, tj. změně flektivního afixu („koncovky“) v derivační afix nebo příklonku. Konečně v šesté kapitole (*Debonding*; s. 186–227) se analyzuje „vyvázání“, tj. změna vázaného morfému v morfém volný. Poslední, sedmá kapitola (*Conclusions*; s. 228–238) přináší shrnutí řečeného včetně úvahy o relevanci Lehmannových gramatikalizačních parametrů při diagnostice potenciálních případů degramatikalizace, zamyšlení nad motivačními silami degramatikalizačních procesů a výhledu k dalšímu bádání na dané téma.

Proti knížce Muriel Nordeové by jistě bylo možné vyslovit různé výtky týkající se prezentovaných obecných tvrzení i konkrétních analyzovaných jazykových příkladů a lingvisté zabývající se gramatikalizací to jistě v hojné míře udělají. Nicméně faktem zůstává, že knihu je celkově bezesporu možno doporučit k četbě: přináší dobré uspořádání dosud málo uspořádaného problému (totiž jevu degramatikalizace), nabízí řadu zajímavých myšlenek a námětů k přemýšlení, předkládá množství pěkných konkrétních příkladů. Ovšem toto doporučení v podstatě platí právě lingvistům zabývajícím se gramatikalizací: bez znalosti celé diskuse o gramatikalizaci nebo alespoň její podstatné části bude kniha – ostatně jako mnohé další texty z tohoto okruhu – možná vypadat spíš jako málo srozumitelné snažení vyložit různobarevné kousičky rozmanitých jazykových systémů a čtenář Hjelmsleva se vzpomene na varovná slova v jeho předpotopních *Principes de grammaire générale* (Kodaň 1928, s. 276), že není příliš radno pokládat jednotlivé jazyky za pouhé prostředky k budování abstraktních systémů; historie se jaksi stále opakuje.

Bohumil Vykypěl
(vykypel@iach.cz)